

Waarom de beveiliging moet stoppen

Na blinde paniek over één verdwaalde vreemdeling voerde de universiteit een streng beveiligingsregime in dat nog steeds voortduurt. Nu die blunder na twee jaar is toegegeven, is er maar één logische vervolgstap: de maatregelen afschalen

13

LITERAIR TALENT OPGELET

Kerstverhalenwedstrijd Leidse studenten opgelet: schrijf een kerstverhaal en win **€250, €75** of **€50** aan boekenbonnen! Insturen voor 12 december

Meedoen? Kijk op
www.mareonline.nl

Dragqueens durven meer 'Ik sla je drie keer zo hard terug, in mijn bikini'

14

Manon Uphoff Tech bedreigt verhalen. 'Niets is belangrijker dan ons narratief vermogen'

8

Wie was mysterieuze meesterschilder I.S.?

I.S., Jonge geleerde halfnaakt, 1638

I.S., Man met een gezwel op zijn neus, 1645

In Museum De Lakenhal is de tentoonstelling ‘Meesterlijk Mysterie – Over Rembrandts raadselachtige tijdgenoot’ te zien. In de expositie worden zestien werken getoond van een schilder van meesterwerken van wie de identiteit onbekend is. Of het een man of een vrouw is, is ook niet bekend. Het is de eerste keer dat de zestien schilderijen in één tentoonstelling te zien zijn. Verder wordt er werk getoond van Gerrit Dou, Jan Lievens en een vroeg schilderij van Rembrandt (Oude man met bontmuts, 1630) uit het Tiroler Landesmuseum in Innsbruck.

‘Het vermoeden is dat de schilder, die schilderijen ondertekende met de letters I.S., een tijd in Leiden doorbracht’, aldus het museum. ‘Het oeuvre vertoont namelijk sterke overeenkomsten met het werk van de Leidse meesters aan het begin van de 17de eeuw.

‘In een tijd waarin veel kunstenaars hun modellen idealiseren, kiest I.S. juist voor een eerlijke en directe benadering’, vermeldt het persbericht. ‘Centraal in het oeuvre staan indringende verbeeldingen van menselijke gezichten. Het werk illustreert een nieuwe manier van kijken, waarbij nauwkeurige observatie centraal staat. De Leidse meesters gelden als pioniers in deze benadering, waarin het menselijke gelaat met karakter en emotie wordt vastgelegd.’

Naast de Leidse link zijn er ook zaken te zien op het werk die verwijzen naar andere delen van Europa. Veel van personen op de schilderijen dragen namelijk Noord- en Oost-Europese kleding, zoals jassen, kragen en hoofddeksels van bont. ‘Was I.S. een Leidse kunstenaar die naar Scandinavië of het gebied rond de Oostzee reisde? Of was het een kunstenaar die zich vanuit die streken in Leiden vestigde vanwege het bloeiende artistieke klimaat in deze stad?’

De Lakenhal en andere musea proberen de identiteit van I.S. te achterhalen en meer te weten te komen over diens leven. Marieke de Winkel, bijzonder hoogleraar aan de Radboud Universiteit en specialist op het gebied van textiel- en kostuumgeschiedenis, geeft op zondag 7 december een lezing over de op de schilderijen afgebeeld kleding. Ook onderzocht De Winkel de sieraden die personen op de schilderijen dragen. Haar onderzoek kan mogelijk meer licht laten schijnen op het leven van I. S..

Meesterlijk Mysterie – Over Rembrandts raadselachtige tijdgenoot. Nog te zien tot en met 8 maart 2026. Museum De Lakenhal

Bontmantel en hoofddeuk - meesterschilder uit het hoge moorden? College door Marieke de Winkel, Zondag 7 december, 11.00 tot 12.30 uur, Auditorium van Museum De Lakenhal, € 5,00

Waarom ik Jaap of Jacqueline toch ‘professor’ noem

Ik probeerde mijn professor eens professor te noemen. Je zou denken, appeltje-eitje, je stapt met je braafste glimlach een collegezaal binnen en zegt ‘Goedemorgen professor!’ Desnoods schud je daarbij nog een hand, als je per se voor maltentige streber wilt spelen (laat die glanzende Elstar alsjeblieft wel in je aktetas), maar veel moeilijker dan dat zal het toch niet worden? Alleen wat schetst je verbazing? Tegenwerking, zelotische tegenwerking. Het begint met een verdachtmaking van de oogleden die zich in verdedigingsmodus tot een geconcentreerde jagersblik vernauwen. De verwelkomende tandpasta-lach compenseert echter voor een acute tegenaanval. Er is nog ruimte voor misverstand, voor reparatie, voor verzoening. ‘Verstond ik je goed?’ verschijnt er onmiskenbaar op zijn hele gezicht in een spanningsvolle stilte die zich langzaam rekt tot een uitroepen. Wenkbrauwen bewegen zich daarbij als een springtij naar het voorhoofd, veroveren steeds meer terrein, tot ze stukslaan op de uiterste duinen van onloochenbare schrik. De nek wendt zich met een lichte hofbuiging vriendelijk naar je toe en voor je het weet, kijk je recht in de schelpvormige spreekbuis waar slechts flarden van je spijtbetuiging in hoeven te waaien. De hele barmhartige houding vertelt je dat het zo geregeld is, dat dit niet lang hoeft te duren, dat je jezelf niet zo hoeft te pijnigen.

Maar je zet door, je zet onverschrokken door, omdat je de wetenschap liefhebt, het ambt respecteert, bewondering hebt voor eruditie en je wilt dit ook eens verbaal uiten, gewoon, omdat je dankbaar bent dat er levende erfenis rondloopt die alle vakkennis samenbalt waarin jij je zo hartstochtelijk verdiept, waarop jij je toekomst wilt bouwen, waar-

door jij je gedachten dagelijks laat beheersen. Ja, die persoon verdient een andersoortige benaming, los van alle andere vakspecialisten, middelmatige postdocups en promovendi-prut. Hierdoor heilig overtuigd schraap je nog een keer je keel, je ademt in, je ademt uit, je verzamelt alle lettergrepen onder je tong en je stevent als devote pupil recht op je doel af. Maar dan, de tweede ‘s’ is nauwelijks van je lippen gevallen, of je titelstrijd wordt

bruusk beslist: ‘Zeg maar gerust Jaap hoor!’ Of: ‘Je mag Jacqueline zeggen!’ Nee Jaap, of Jacqueline, of elke andere volstrekt willekeurige voornaam waarmee ik elke andere volstrekt willekeurige onbenul aanspreek, je snapt het niet. Ik noem je geen professor of vovsvoeyer je omdat je oud lijkt, waar jij je met je net iets te opzichtig uitgekozen *younger than-my-student*-look overigens geen enkele zorgen om hoeft te maken. Maar ik noem je zo omdat ik ontzag heb voor je maatschappelijke positie. En ja, natuurlijk, dan kan je zeggen dat respect niet in een titel zit, en je graag *approachable* wil zijn en niet te stijf wil overkomen, dat begrip ik allemaal.

Alleen, en het spijt me als ik je hierdoor krenk, het draait niet om jou. Ik snap dat je een beetje in die waan bent beland door je eigen website, je eigen fotopagina en je eigen podcast, waarmee je de academische apenrots moest beklimmen. Maar nu je eenmaal professor bent, blijf je een dienaar van de wetenschap, en als hoogste dienaar hoort daar een passende titel bij, juist omdat jouw persoon er weinig toe doet.

Bovendien is het fraaie aan titels dat ze je constant herinneren aan het ideaalbeeld, de verantwoordelijkheid en de waardigheid die aan je ambt verbonden is. Ministers spreken we vandaag de dag misschien niet meer aan met ‘Uwe Excellentie’, maar was het zo nou zo’n ramp geweest als Marjolein Faber er dagelijks aan herinnerd werd excellent gedrag te moeten vertonen? Dus professor doctor Jaap of Jacqueline, kijk me voortaan niet zo argwanend aan wanneer ik vovsvoeyer en mijn eerbied wil uiten en draag je titel met trots, dat verwacht ik van je en de hele samenleving met mij. Of zoals Vondel dat het krachtigst heeft uitgedrukt in het kortste gedicht ooit: ‘U, nu!’

Henrik Laban is docent Nederlands en volgt de lerarenmaster

Nieuwe medewerkers zijn niet vindbaar op de universiteitsite: ‘Dat is best onhandig’

Nieuwe medewerkers van de Universiteit Leiden zijn niet meer vindbaar op de universitaire website. Sinds 21 oktober staan hun telefoonnummer, e-mailadres en werkadres standaard verborgen, tenzij ze er zelf voor kiezen die te tonen.

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Tijdens de faculteitsraadvergadering van Governance and Global Affairs (FGGA) leidde die wijziging tot discussie. ‘Ik weet niet of jullie het nog weten’, zei portefeuillehouder bedrijfsvoering Niels Laurens, ‘maar vier jaar geleden stelde de raad al vragen over of het tonen van persoonsgegevens wel AVG-proof was. Daar lijkt nu beweging in te komen.’ ‘Sommige collega’s vinden het niet prettig om vindbaar te zijn’, aldus Laurens. ‘We hebben situaties gehad waarin ouders ineens op de kamer stonden. Dat is onplezierig als je gewoon

je werk wilt doen.’

Faculteitsraadslid Nikki Ikani vroeg of alleen adressen worden verborgen. ‘Want het is wel handig om te zien waar je collega werkt.’ Laurens: ‘Het geldt voor de hele medewerkingspagina.’ Ikani: ‘Dus het is nu een opt-in voor het delen van gegevens, in plaats van een opt-out?’ Laurens: ‘Ja, we moeten nu iedereen die hier werkt vragen of die gegevens alsjeblieft op de site mogen.’

‘Dat is toch best onhandig’, merkte FGGA-decaan Koen Caminada op. Ikani: ‘Dan heb je ook geen profiel meer, dat is best belangrijk.’ Laurens: ‘Er lijkt iemand centraal wat bedacht te hebben en dat niet te hebben overlegd met de faculteiten. We hebben daar geen discussie over gehad, dus we weten niet waarom dit nu zo gaat. We krijgen gewoon als mededeling te horen dat dat gaat gebeuren. Wij willen daarover nog vragen stellen.’

‘Vanwege informatiebeveiliging en privacy zijn er bezwaren tegen het automatisch tonen van persoonsgegevens op profielpagina’s’, laat universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke weten. ‘De werkwijze is sinds kort omgedraaid. En dat creëert, ook wel begrijpelijk, verwarring, omdat het nog niet is ingesleten.’ Op 21 oktober is een wijziging doorgevoerd bij het aanmaken van nieuwe profielpagina’s. De contactgegevens staan voortaan automatisch op ‘niet zichtbaar’ en om deze te tonen moet een webredacteur een vinkje zetten. Het gaat hierbij om het telefoonnummer, e-mailadres en werkadres van de medewerker. ‘We zijn hierover in gesprek met alle betrokkenen en naar verwachting zal er in 2026 voor een andere werkwijze worden gekozen’, aldus Van Overbeeke. ‘Dat besluit moet dus nog worden genomen. Vooruitlopend hierop is alvast deze aanpassing in cms gedaan.’

Iets meer ademruimte: universiteit heeft geld over

De faculteit Rechten heeft komend jaar 1,5 miljoen euro extra te besteden. Dat verzacht enigszins de harde bezuinigingen die universiteitsbreed worden doorgevoerd.

DOOR VINCENT BONGERS

Facultaire begrotingen worden vrijwel altijd voor de zomer afgehandeld. Dit jaar was dat anders, bleek maandag tijdens de faculteitsraadsvergadering Rechten. Op het laatste moment heeft het college van bestuur namelijk de begroting aangepast teruggestuurd naar het faculteitsbestuur: er is namelijk meer geld beschikbaar gekomen. De universiteit moet vijf procent korten op de totale begroting vanwege de bezuinigingen van het kabinet, het gaat dan om een structureel bedrag van 30 miljoen euro. De extra middelen verzachten die ingreep enigszins. In de memo ‘beslispunten begroting 2026’, die tijdens de vergadering werd besproken, zijn de last-minute-wijzigingen doorgevoerd. ‘Wellicht komt dit stuk voor de raad wat uit de lucht vallen, maar het was een uitzonderlijk jaar’, zei Gertjan

Boshuizen, directeur bedrijfsvoering en lid van het faculteitsbestuur. ‘Het college heeft in een laat stadium nog veel wijzigingen doorgevoerd in de begroting, als dat niet was gebeurd dan had dit document er helemaal niet gelegen. We moesten de aanpassingen op stel en sprong doorvoeren.’ Decaan Suzan Stoter: ‘Zo’n bijstelling doorvoeren is veel werk, maar we zijn blij met de middelen.’ In totaal veranderde de begroting met 2,7 miljoen euro. 1,2 miljoen euro van dat bedrag is compensatie voor de stijging van de salarissen naar aanleiding van de nieuwe CAO voor de universiteiten die in juli werd afgesloten. Maar er komt ook extra geld van het college, deels vanuit de zogeheten universitaire kwaliteitsmiddelen, en van het ministerie van Onderwijs voor de aanpak van werkdruk en de betere begeleiding van talent. Het gaat in totaal om 1,5 miljoen euro extra. Het faculteitsbestuur heeft inmiddels bepaald waar dat geld naartoe gaat. Rechten is bezig met de vernieuwing van de bacheloropleiding. De kwaliteitsmiddelen worden gebruikt voor extra inzet in het

bacheloronderwijs, bijvoorbeeld om ruimte te maken voor de voorbereiding van nieuwe vakken. Een deel van het budget voor de aanpak van werkdruk gaat naar het programma Erkennen en Waarderen. Dat is landelijk beleid dat wetenschap eerlijker moet maken, perverse prikkels tegengaat en het geven van onderwijs beter beloont. Daarnaast wordt de graduate school versterkt. Verder verdeelt het bestuur in de periode 2026-2030 jaarlijks vijf ton over de instituten voor het creëren van meer onderzoeksruimte. Dat geld is in eerste instantie bedoeld voor universitair docenten, maar als de instituten dat willen kan het ook naar andere wetenschappelijk medewerkers gaan. Ook de faculteit Geesteswetenschappen krijgt er geld bij, blijkt uit de definitieve begroting. Het gaat om 1,9 miljoen euro in 2026 ter compensatie voor de loonsverhoging, 0,8 miljoen om de werkdruk voor met name promovendi, postdocs en universitair docenten te verminderen en 1,5 miljoen aan kwaliteitsmiddelen (de laatste twee bedragen worden, tot 2031, jaarlijks toegekend).

In Taiwan is nepnieuws dagelijkse realiteit. Het eiland gaat het te lijf met onderwijs, transparantie en humor, ontdekte Florian Schneider, hoogleraar Modern China. ‘Als mensen lachen, is het moeilijk om boos te blijven.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Taiwan bestrijdt nepnieuws met zelfspot

‘Veel mensen in Taiwan zeiden tegen me dat ze niet eens meer geloven dat er nog zo iets als waarheid bestaat’, zei Florian Schneider, hoogleraar Modern China. ‘Dat is een groot probleem, want als mensen het gevoel verliezen dat waarheid überhaupt bestaat, is het moeilijk om nog vertrouwen te hebben in instituties of elkaar.’ Tijdens een kennissessie van het China Knowledge Network in het Wijnhavengebouw deelde Schneider de uitkomsten van zijn project Fake Factory, waarvoor hij zes maanden in Taiwan verbleef en beleidsmakers, factcheckers en academici interviewde. ‘Ik observeer het land al tien jaar’, zei een van zijn collega’s daar tegen hem. ‘Van alle landen die worden aangevallen door buitenlandse machten, staat Taiwan op nummer één.’ In 2018 bleek hoe gevaarlijk nepnieuws kan zijn. Na een orkaan in Japan strandden duizenden reizigers op de luchthaven van Kansai. ‘Op sociale media verschenen berichten dat het vertegenwoordigingskantoor van Taipei in Osaka niets deed om hen te helpen, terwijl China wel bussen stuurde om zelfs Taiwanezen te redden.’ De diplomaat Su Chi-cherng werd online overspoeld met verwijten. Kort daarna maakte hij een einde aan zijn leven. ‘In zijn afscheidsbrief schreef hij dat de valse berichten hem over de rand hadden geduwd. Later bleek het nieuws volledig verzonnen.’ Taiwan is een van de zogenoemde ‘hottest zones’ als het gaat om nepnieuws en online manipulatie. ‘Het eiland heeft een bijzonder lange geschiedenis van mis- en desinformatie. Dus wat kunnen wij in Europa leren van Taiwan?’ Volgens Schneider wordt op grote schaal en met veel toewijding gewerkt aan het ontkrachten van nepnieuws, door tientallen onafhankelijke factcheckorganisaties. ‘Hoe goed dat ook is, je kunt niet ieder stukje informatie ontkrachten. Daarom is uiteindelijk mediawijsheid belangrijker dan factchecken. Het zal decennia kosten om mensen zelfstandig informatie te leren beoordelen, maar het is de enige manier om de

invloed van mis- en desinformatie echt tegen te gaan.’ De overheid investeert in educatie, maar ook in transparantie. Snelheid is daarbij belangrijk. ‘Als er geruchten ontstaan, probeert de overheid binnen 24 uur te reageren, vaak met humor.’ Hij noemt een voorbeeld van een complot over de Taiwanese minister van Volksgezondheid, die ervan werd beschuldigd haar-producten met giftige chemicaliën te willen verbieden en bezitters hoge boetes te geven en te arresteren. ‘De minister reageerde met humor’, aldus Schneider. ‘Binnen een dag verscheen een poster waarop hij te zien was met een volle bos met haar, met de tekst: “Ik had vroeger ook zulk haar, maar als je die producten gebruikt, ga je eruitzien als ik. Doe dat niet!” Door zichzelf belachelijk te maken, haalde hij de spanning eruit. ‘Misinformatie is vaak gebaseerd op woede of angst. Als mensen lachen, is het moeilijk om boos te blijven en dan kun je daarna weer een normaal gesprek voeren.’ Volgens Schneider is empathie de belangrijkste remedie tegen desinformatie. ‘Je overtuigt mensen niet door te zeggen dat ze ongelijk hebben, maar door empathie te tonen en ze serieus te nemen. We zijn allemaal soms dom, en dat is geen individueel falen maar een sociaal verschijnsel.’ Sociale media en maatschappelijke spanningen versterken dat, zegt hij. ‘We kunnen veel leren van hoe Taiwanezen over dit probleem praten. In een goed functionerende democratie hoort het erbij om met een open blik te debatteren, ook als we het niet eens zijn. ‘Soms zullen we even een stap terug moeten doen om te beseffen dat het allemaal niet zo erg is als het soms lijkt. Ik heb geleerd dat mensen in Taiwan erg relaxed bleven. Ze zeiden: “We praten hier nog steeds met elkaar, dat is het belangrijkste.” En ik denk dat dat iets is wat wij in Europa als les moeten meenemen: raak niet in paniek, blijf in gesprek en kom af en toe op adem.’

Evaluatie rechtenbachelor leidt tot onrust: ‘Doe het niet!’

De faculteitsraad Rechten heeft veel kritiek op de wijze waarop het bestuur de nieuwe bachelor rechtsgeleerdheid wil evalueren. ‘Docenten en studenten worden hier niet gelukkig van.’

DOOR VINCENT BONGERS

Rechten heeft dit jaar de bachelor vernieuwd. Er vielen namelijk te veel studenten vroegtijdig uit en de kwaliteit van de opleidingen moest omhoog. In de ‘kernvisie bachelor’ is er meer aandacht voor de begeleiding van studenten, is de aanwezigheidsplicht aangescherpt en is de bachelorscriptie geschrapt. Die vernieuwing moet ook worden geëvalueerd. Het faculteitsbestuur wil dat laten doen door het zogeheten ‘change lab-team’. Dat team, dat al eerder een aantal mastervakken heeft geëvalueerd, gaat onder andere met data van toetsresultaten, lesobservaties, interviews en panelgesprekken met studenten en docenten proberen zicht te krijgen op de vernieuwde opleiding. Het team gaat ook op zoek naar manieren om ‘de onderwijspraktijk en onderwijscultuur te transformeren zodat de kerndoelen van de kernvisie’ zijn te realiseren. Deze ‘fase 2’ zal dan in een ‘fase 3’ mogelijk tot aanpassingen van het curriculum leiden. Faculteitsraadslid Gelijk Molier (Onafhankelijken) was tijdens de faculteitsraad uiterst kritisch op de plannen. Hij stoorde zich al aan het taalgebruik in het projectvoorstel van change lab. ‘Het stuk is moeilijk leesbaar, staat vol met onnavolgbare termen en definities’, klaagde hij. Maar hij had veel meer aanmerkingen, ook op het bestuur. ‘Ik hoor nu dat we dit gewoon gaan doen. Ik ben daar verbaasd over. Het is een omvangrijk project dat niet alleen over evalueren gaat. Je zet een enorm instrument in dat minimaal drie jaar of misschien zelfs langer gaat duren. Ik begrijp niet waarom dit zomaar besloten is, juist omdat de raad om de evaluatie had gevraagd. De raad is hierin vooraf helemaal niet gekend.’ Change lab is ook een middel om onderwijs te veranderen, dat komt nu bovenop het invoeren van de kernvisie, vervolgde hij. ‘Het is een te zwaar instrument dat weer een nieuwe laag bureaucratie toevoegt. We willen een simpelere evaluatie van de maatregelen, ook al weet ik dat dat op zichzelf al niet simpel is.’

Ook vreesde hij ‘een toename van de werkdruk’ bij docenten, vakcoördinatoren en studenten. ‘Het zorgt voor nieuwe onrust en we hebben juist behoefte aan rust en stabiliteit. Dit gaat tot eindeloos gepraat en vergaderen leiden. Doe het niet. Docenten en studenten worden er niet gelukkig van.’ Personeelsraadslid Bastiaan van Ganzen (Progressieve Partij) was milder over de plannen. Hij had zijn mastervak belastingrecht en maatschappij vrijwillig aangemeld bij het change lab-team. ‘Ik heb er nuttige inzichten door gekregen maar onderschrijf dat het administratief zeer zwaar is. Ik maak me dan ook zorgen over de hogere werkdruk, maar mijn vak is er nog leuker door geworden.’ Personeelsraadslid Kirsten van der Tol (PP) was ook kritisch maar vond het wel een ‘integer project dat in de loop van de tijd eventueel kan worden geïmplementeerd’. De invoering hoefde wat haar betreft alleen niet zo snel. ‘Er is al onderbezetting, er zijn universitaire bezuinigingen en docenten ervaren al een hoge werkdruk. Kijk hier over twee jaar nog eens naar.’ Michael Klos, opleidingsdirecteur van de bachelor rechtsgeleerdheid, verdedigde de plannen. De verhoging van de werkdruk valt mee, verwacht hij. ‘Ik denk dat er een kleine verwarring is ontstaan. Er zijn drie studenten en drie docenten die samen met de onderwijskundige het onderzoek gaan doen. We verwachten van de vakken dat ze de deur openzetten voor dit team en dat de vakcoördinator een of twee keer meedoet aan een interview of focusgroep. Dat is best te overzien.’ Rechten gaat ‘ook geen vakken overhoopgooien’, beloofde hij. ‘Er komt geen Kernvisie light. Die zorg wil ik echt wegnemen. Het doel is kijken of de ingevoerde veranderingen bijdragen aan het studiesucces. Werket een tussen-toets halverwege het vak bijvoorbeeld, of juist niet? Er zit meer ruimte tussen een blok en het eerste tentamen. Levert dat hogere cijfers op? Dat soort zaken willen we weten. Als er knelpunten zijn, gaan we daar natuurlijk wel naar kijken. Maar alles op zijn tijd.’ De zorgen van de raad werden deels weggenomen door de nuanceringen van Klos. Het bestuur komt ook nog met een reactie op de kritiek van de raad. ‘We zullen de plannen op een later tijdstip nog verder met jullie bespreken’, beloofde Jan Crijns van het faculteitsbestuur.

Herta Mohr is verbeterd, maar privacy laat nog te wensen over

Na kritiek van medewerkers op het nieuwe Herta Mohr-gebouw, zijn er extra kasten gekomen, is de temperatuur beter geregeld en zijn overzichtsborde aangebracht. Toch klinkt er nog steeds kritiek.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Het vorig jaar in gebruik genomen gebouw van de faculteit Geesteswetenschappen kreeg een moeizaam onthaal. Uit enquêtes onder medewerkers van Leiden University Institute for Area Studies (LIAS) en het faculteitsbureau bleek onvrede over de temperatuur die niet is aan te passen, de kou in het gebouw, de slechte vindbaarheid van werkkamers, het gebrek aan privacy en de mogelijkheid om geconcentreerd te kunnen werken. Sommige knelpunten zijn inmiddels (deels) opgelost, schrijft het faculteitsbestuur in een memo. Er is nu een ‘stabielere binnenklimaat dat leidt tot een constanter binnentemperatuur’ en de vindbaarheid van bijvoorbeeld werkkamers en zalen is verbeterd middels extra bewegwijzering en overzichtsborde. De glazen wanden van een aantal werkkamers, waardoor medewerkers een gebrek aan privacy ervaren, worden voorzien van folie. Ook zijn er ‘aanpassingen gedaan aan de zonweringsinstellingen’, zodat medewerkers die nu zelf kunnen bedienen. Veel medewerkers vreesden al vóór de bouw van het Herta Mohr dat er te weinig ruimte voor boekenkasten zou zijn, omdat ze een kamer moesten gaan delen. Uit de enquête onder LIAS-medewerkers, die afgelopen september in de faculteitsraad werd besproken, bleek dat die zorg terecht was: ‘Beperkte opslagruimte voor boeken en materialen is een meermaals genoemd kritiekpunt. Er is bij een aantal behoefte aan meer kastruimte of op-

bergruimte’, stond in het onderzoek. Ook daarvoor is een oplossing gevonden. Medewerkers die een extra kast in hun werkkamer willen, kunnen die aanvragen bij het secretariaat. Maar een ander heikel punt is het gebrek aan privacy. Uit de enquête onder LIAS-medewerkers blijkt dat 76 procent van de medewerkers nu een werkkamer deelt, tegenover twintig procent die er nog een voor zichzelf heeft. Raadslid en universitair docent Elmer Veldkamp: ‘Je kan niet goed een telefoongesprek voeren als je met een ander op de kamer zit en je kan er ook geen meetings plannen. Maar de algemene meeting rooms zijn ook vaak bezet. Daardoor werken nu meer mensen thuis.’ Projectmanager Carola Koetsier bracht daar tegenin dat de respondenten in de enquête ‘behoorlijk tevreden’ zijn over de meeting rooms en het bijbehorende reserveringssysteem. ‘Dat was juist iets positiefs over het Herta Mohr. Maar als dat niet zo is, dan horen we het graag.’ Ook weersprak ze dat meer dan voorheen wordt thuisgewerkt. ‘We hebben de bezettingsgraad zeven jaar geleden, voor de coronacrisis, ook gemeten. Toen hadden de meesten een eigen kamer. Maar destijds was er ook maar een bezettingsgraad van zo’n twintig procent.’ Raadslid Arnout van Ree had ook kritiek op het gebrek aan privacy. Zo zitten docenten en studenten gemengd in de gemeenschappelijke ruimte. Dat is onwenselijk, vindt Van Ree. ‘Als docenten even frustratie willen uiten over hun studenten, zitten die daarnaast te studeren.’ ‘Voor dat probleem hebben we nog geen oplossing’, erkende Koetsier en bestuurslid Saskia Goedhard. Door de hoge plafonds kunnen er geen muren worden gemaakt of gordijnen worden opgehangen om de ruimte in meerdere kleinere ruimtes op te delen.

(Waar) stopt de vrije meningsuiting?

Hans Janmaat
tweede kamerlid

Hoe gaan rechters om met het spanningsveld tussen de vrijheid van meningsuiting en discriminatie? Nogal verschillend, ontdekte promovendus Jip Stam. ‘De wetgever heeft er nauwelijks bij stilgestaan. Rechters moeten alles zelf beslissen.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO NATIONAAL ARCHIEF

‘Willen jullie meer of minder Marokkanen?’ riep Geert Wilders zijn aanhangers in Den Haag toe op de uitslagenavond van de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. Die uitspraak leidde niet alleen tot een hoop maatschappelijke commotie, maar ook tot een rechtsgang tot aan de Hoge Raad. Zo werd de pvv-leider door het Openbaar Ministerie vervolgd voor groepsbelediging op grond van ras en aanzetten tot haat en discriminatie. De rechtbank ging in de uitspraak in 2016 minder ver dan het om hoopte: Wilders werd weliswaar veroordeeld voor groepsbelediging en het aanzetten tot discriminatie, maar vrijgesproken van aanzetten tot haat. Ook kreeg hij geen straf opgelegd, omdat hij volgens de rechtbank met deze veroordeling voldoende was gestraft. In hoger beroep zwakte het Gerechtshof het vonnis verder af. Wilders werd alleen nog schuldig bevonden

aan groepsbelediging, maar werd vrijgesproken van aanzetten tot haat én discriminatie en kreeg net als eerder geen straf opgelegd. In 2021 handhaafde De Hoge Raad die uitspraak. Hoe anders was dat in 1996, toen Hans Janmaat, partijleider van de Centrumdemocraten, werd veroordeeld tot een boete van duizenden gulden wegens discriminatie en aanzetten tot vreemdelingenhaat. Aanleiding was een uitspraak tijdens een demonstratie van de Centrumdemocraten in Zwolle: ‘Wij schaffen, zodra we de mogelijkheid en de macht hebben, de multiculturele samenleving af.’ Volgens jurist Jip Stam is dit het meest sprekende voorbeeld van de manier waarop de strafbepalingen groepsbelediging (art. 137c) en het aanzetten tot haat of discriminatie (art. 137d) botsen met de vrijheid van meningsuiting én laat het zien hoe verschillend rechters in de praktijk met deze bepalingen omgaan. ‘De uitspraken van Wilders gingen veel verder dan die

van Janmaat, terwijl Janmaat zwaarder werd gestraft’, zegt Stam, die woensdag promoveerde op zijn proefschrift over de verhouding tussen vrijheid van meningsuiting en de bestrijding van discriminatie. ‘We zien dat de rechterlijke macht daarover anders is gaan denken.’ Vrijheid en gelijkheid staan op gespannen voet met elkaar, legt Stam uit. ‘Vrijheid van meningsuiting is van fundamenteel belang om het vrije debat mogelijk te maken in een democratische samenleving. Aan de andere kant staat het principe van gelijkheid, waarbij minderheden moeten worden beschermd tegen de macht van de staat of meerderheidsgroepen.’ Stam wilde weten hoe rechters die principes tegen elkaar afwegen. ‘Dat ligt namelijk niet vast in wetgeving of verdragen, dus de rechter moet zelf die beslissing nemen.’ Hij ontdekte dat de oordeelsvorming onderhevig is aan maatschappelijke trends, waarbij

soms de bescherming van minderheden belangrijker wordt gevonden, en in andere periodes juist de vrijheid van meningsuiting. In de jaren negentig had de politiek bijvoorbeeld een ‘multiculturalistische visie’ op de maatschappij. ‘Men vond dat etnische en religieuze minderheden in Nederland, zoals de gastarbeiders die in de jaren zeventig naar Nederland waren gekomen, zich moesten aanpassen aan de Nederlandse samenleving, en dat diezelfde samenleving tolerant moest zijn tegenover hen. Ik concludeer dat de twee veroordelingen van Janmaat, waaronder die uitspraak over het afschaffen van de multiculturele samenleving, mede uit die visie zijn voortgekomen. Het om, de rechter en de Hoge Raad oordeelden dat Janmaat daarmee wel moest bedoelen dat etnische minderheden uit Nederland moesten worden verwijderd, wat discriminatie op basis van ras inhield.’ Maar als reactie op die uitspraak ontstond kritiek vanuit de journalistiek, juristen en politologen. ‘Mensen werden wakker geschud. Konden de autoriteiten niet té snel ingrijpen in de vrijheid van meningsuiting, met als gevolg dat er een soort taboe rustte op het hebben van kritiek op de multiculturele samenleving? Werd het democratische debat niet onredelijk geraakt?’

In aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 stelde Pim Fortuyn dit aan de orde in een geruchtmakend interview in *de Volkskrant*. ‘Hij zei dat artikel 1 van de Grondwet maar van de baan moest als het non-discriminatiebeginsel betekent dat hij geen kritiek mocht hebben op de multiculturele samenleving. Dat leidde tot veel ophof, maar het resoneerde wel bij een groot deel van het electoraat. Dat heeft gevolgen gehad voor de Nederlandse politiek: het debat over de multiculturele samenleving, zoals het aanpassingsvermogen van etnische en culturele minderheden, is uit de taboesfeer gehaald. Wilders nam dat stokje van Fortuyn over.’ Die maatschappelijke ontwikkeling droeg eraan bij dat rechters milder oordeelden over ‘minder Marokkanen’ dan over het ‘afschaffen van de multiculturele samenleving’. Toch verschilden ook binnen Wilders’ casus de oordelen van de rechters. Hoe kan dat? ‘De wetgever, oftewel de regering en de Eerste en Tweede Kamer, heeft sinds de invoering van de strafbepalingen 137c en d in 1971 nauwelijks stilgestaan bij wanneer iets nu eigenlijk aanzet tot rassendiscriminatie of belediging van een groep mensen wegens hun ras, godsdienst of homo- of heteroseksuele

gerichtheid. Kortom: waar houdt de vrijheid van meningsuiting op en begint het recht van de staat om te straffen? Dat is allemaal aan de rechter overgelaten. Zo zijn begrippen als “ras” en “belediging” voor meerdere interpretaties vatbaar. Had Wilders het met zijn ‘minder Marokkanen’-uitspraak bijvoorbeeld over mensen met een Marokkaans staatsburgerschap, of over de etniciteit van deze mensen? Of iets ertussenin, zoals hun culturele opvattingen? Volgens Stam is dat laatste het geval. ‘Hij had kritiek op hun opvattingen en gedragingen, zoals criminaliteit door Marokkaanse jongeren en hoe ze volgens hem denken over homoseksualiteit. Toen de bepalingen 137c en d in het leven werden geroepen, heeft de regering gezegd dat kritiek op opvattingen of gedragingen niet onder de strafbepaling moet vallen.’ Bovendien is de uitspraak “minder Marokkanen” op zichzelf niet beledigend, aldus Stam. ‘Dat heeft de rechter ook gezegd. Dus die kijkt ook naar de context van de uitspraak, en probeert daar een bedoeling uit te halen. Die is in dit geval om Marokkanen in een slecht daglicht te stellen. De rechtbank was van mening dat Wilders hiermee aanzette tot discriminatie, omdat hij suggereerde dat die groep in omvang moet slinken. Maar het Gerechtshof zag dat anders.’ Die verschillen zijn weliswaar verklaarbaar, maar niet wenselijk, vindt Stam. ‘Het zorgt voor onduidelijkheid, en dat tast onze rechtszekerheid aan. Het is heel begrijpelijk dat de bepalingen 137c en d in het leven zijn geroepen om te kunnen optreden tegen openbare racistische uitingen. Maar het is ook een potentieel gevaarlijk middel. Door discriminatie of groepsbelediging te bestrijden, kan het namelijk gebeuren dat de vrijheid van meningsuiting van een andere groep mensen wordt veronachtzaamd. En dat daarmee hun recht op vrijheid wordt opgeofferd in een poging om die van anderen te beschermen. De vraag is dan: kan dat nieuwe vormen van onderdrukking teweegbrengen?’ Hij haalt het werk aan van de in 2019 overleden hoogleraar staats- en bestuursrecht Wim Couwenberg. ‘Die vond dat rechters zo veel mogelijk moeten

‘Rechters moeten zo veel mogelijk wegblijven van repressie’

wegblijven van repressie. Zelfs als je te maken hebt met een racist, moet je proberen zo veel mogelijk van wat die persoon te zeggen heeft toelaten en tolereren. Simpelweg omdat daar strafrechtelijk tegen optreden het risico met zich meebrengt dat ook positieve bijdragen aan het publieke debat kunnen worden gesmoord. Dat brengt de bevordering van vrijheid en gelijkheid, de kernbeginselen van het staatsrecht, niet verder.’ De uitspraak bij Janmaat laat dat volgens Stam zien. ‘Bij de rechters en het om leefde al de overtuiging dat zijn partij geen zuivere koffie was, aangezien de Centrumdemocraten voortkwam uit een neonazipartij. Maar daarmee zet de rechter een aantal stappen te ver. De vrijheid van meningsuiting maak je daardoor een heel onzeker bezit.’

Jip Stam, *Vrijheid van meningsuiting en de bestrijding van discriminatie in Nederland: een constitutioneel ontwikkelingsperspectief*. Promotie was 12 november

Met de pijn verdwijnt soms ook de ademhaling

Opioiden zijn de beste pijnstillers, maar hebben los van het verslavingsgevaar ook nadelige gevolgen voor de ademhaling. Laurence Moss zocht naar een minder gevaarlijk middel. ‘Maar echte oplossingen zitten niet in een specifiek pilletje.’

DOOR MARK REID

‘We weten dat opioiden bijwerkingen hebben, maar het is tegelijkertijd het beste middel dat we hebben’, vertelt arts Laurence Moss, die vorige week promoveerde op onderzoek naar veiligere pijnstilling. Pijn bestrijden is op zichzelf al belangrijk, maar het heeft daarnaast een groot klinisch voordeel: zonder pijn gaan patiënten na een operatie meer bewegen, wat goed is voor het herstel. Opioiden werken doordat de moleculen van het middel zich binden aan receptoren in ons zenuwstelsel. Die zetten vervolgens een signaal aan naar de rest van het lichaam, waardoor het pijngevoel afneemt. Dat doen opioiden heel goed, maar niet zonder risico’s. Naast dat ze verslavend zijn, is het grootste gebruiksrisico de zogenoemde respiratoire depressie: ophouden met ademen. ‘Het ademhalingscentrum in het brein is doorspekt met receptoren die gevoelig zijn voor opioiden’, legt Moss uit. ‘Een stof als fentanyl dempt de pijn sterk, maar ook de impuls om adem te halen. In mijn onderzoek zag ik dat fentanyl, een heel sterke opioïde, de ademhaling tot honderd procent remt.’ In een klinische setting zoals een operatie is dat nog niet zo erg, een patiënt onder volledige narcose is geïntubeerd en hoeft niet zelf adem te halen. Toch vormt het een probleem. Iemand die uit een operatie komt en weer op eigen kracht moet ademen, krijgt soms een tegenmiddel als naloxon om de ademhalingsprikkel weer op te starten. Alleen: daardoor stopt de werking van opioïden vrijwel direct. Daarmee gooi je dus het kind met het badwater weg, de patiënt kan weer ademen, maar voelt ook weer meteen de pijn van de operatie. Moss ging daarom op zoek naar opioïden die de ademhaling minder, of het liefst helemaal niet beperken. ‘Opioiden als fentanyl hebben een heel hoge pijnstilling én een hoog risico voor de ademhaling. Maar de verhouding tussen het remmen van de pijnstillende werking en het dempen van de adem prikkel is niet bij alle stoffen één op één.’ Daarom zocht Moss stoffen die niet volledig, of op een andere manier binden aan onze opioïde-receptoren. ‘Je denkt wellicht dat zo’n receptor in het zenuwstelsel werkt als een lichtknop

die aan of uit staat. Het is meer een dimmer die harder of zachter kan. De opioïden die ik heb bekeken, binden zich slechts gedeeltelijk aan een receptor, of op een andere plek, of misschien minder lang. Dan is het niet alleen een dimmer, meer een soort Hue-lamp die allerlei kleuren kan hebben.’ Een van die stoffen is buprenorfine. Uit het onderzoek van Moss blijkt dat die een iets minder sterke pijnstillende werking heeft, maar een veel lagere kans op ademhalingsontregeling. Bij het toedienen van een combinatie van buprenorfine en fentanyl blijkt het relatief ongevaarlijke buprenorfine het risicovollere fentanyl te verdringen, waardoor de ademhaling soepeler verloopt. Toch is ook deze veelbelovende stof niet helemaal risicovrij: de kans op een respiratoire depressie blijft bestaan. De ideale stof die alle pijn verlicht en nul risico oplevert, heeft hij nog niet gevonden. ‘We hebben heel hoopvolle resultaten, maar geen heilige graal. Zo’n middel zonder risico zou echt de jackpot zijn, maar het is een onhaalbare utopie.’ Desalniettemin zijn de nieuwe inzichten een stap voorwaarts. Dat een stof als buprenorfine in een klinische context veiliger is, heeft mogelijk ook voor mensen die thuis opioïden gebruiken positieve gevolgen. Hoewel vooral de Verenigde Staten te kampen hebben met een crisis – in 2023 stierven er 80.000 mensen aan een overdosis opioïden – zijn er ook problemen in Nederland. ‘Vergis je niet, opioïdengebruik in Nederland is een veel groter probleem dan je op basis van de huidige media-aandacht zou vermoeden. In een recent rapport schrijft het Instituut Verantwoord Medicijngebruik dan ook dat er een toename is van mensen die sterke middelen langdurig gebruiken.’ Dat nieuwe middelen met een lager risico op stokkende ademhaling ook die groep helpen, is mooi meegenomen, denkt Moss. ‘De groep die opioïden krijgt in het ziekenhuis is veel groter dan de groep die thuis verslaafd is, maar nieuwe ontdekkingen hebben voordelen voor beide groepen. De ene is niet belangrijker dan de andere. ‘Ik ben nu een jaar in opleiding tot anesthesist en daarvoor heb ik een jaar op de ic gewerkt. Die klinische ervaring heeft mij meer context gegeven voor dit onderzoek. Je krijgt er veel meer *feeling* voor als je zelf naloxon toedient als een patiënt niet meer ademt. Daarom denk ik ook dat we voor echte oplossingen niet moeten zoeken naar een specifiek pilletje voor een specifieke aanpak, maar dat we de patiënt als geheel moeten zien, en naast de fysieke pijn moeten kijken naar angst en andere emotionele factoren, die zijn ook van invloed op pijnbestrijding.’

Het laatste woord

Gastschrijver Manon Uphoff onderzoekt macht en onmacht, maar ook hoe technologie verhalen en ons voorstellingsvermogen bedreigt. ‘Met taal kun je de autonomie terugpakken.’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO ANP

‘Verhalen verzinnen is iets wat ons brein doet én nodig heeft.’
(Uit: *Fire, walk with me/us*, Albert Verweylezing 2025)

‘Toen ChatGPT net opkwam, ben ik gaan experimenteren’, vertelt Manon Uphoff (62). ‘Ik wilde het een simpel verhaaltje laten maken. Ik maakte mijn prompts steeds een beetje erger, om te kijken waar de grens van het programma lag. Het begon met iemand die met een mitrailleur op pad ging. Ik deed pogingen om het te laten escaleren. Uit alle macht probeerde ik het wapen in de handen van een tienjarig meisje te krijgen. Het mocht niet van ChatGPT.’ Uphoff is dit semester gastschrijver aan de universiteit. Op 20 november gaat ze in haar Albert Verweylezing in op de rol van kunstmatige intelligentie in de literatuur. ‘Al is een hulpmiddel waar we veel bijzondere dingen mee kunnen doen. Het gevaar zit hem in de anonieme machten achter de technologie die het ons moeilijk maken om bepaalde informatie te vinden en grenzen stellen aan wat we mogen vertellen. ‘Kunnen we straks nog eenvoudig allemaal dingen te weten komen over *A Clockwork Orange*, een boek dat op veel plekken in Amerika verboden is? Die restricties hebben niet per se met verhalen te maken. ‘Het is nu al zo dat als je in bepaalde staten in de vs de term “abortus” intypt - als je bijvoorbeeld op zoek bent naar een kliniek - je die informatie niet meer kunt vinden. ‘Het gaat niet alleen om blokkades in de digitale wereld. In Nederland zijn er slopende bezuinigingen op het gebied van kunst en cultuur. Op de geesteswetenschappen wordt enorm gekort. Aan de ene kant roept de overheid dat het belangrijk is dat mensen lezen en zich kunnen ontwikkelen. Aan de andere kant is er beleid dat dit tegenhoudt. ‘Dat is schadelijk. Ons narratief vermogen stelt ons in staat om gebeurtenissen, ervaringen en emoties met elkaar te verbinden. Als wordt gedaan alsof alleen een handjevol gekke schrijvers en kunstenaars zich daarmee bezighoudt, beroof je mensen van het vermogen om hun voorstellingsvermogen te gebruiken. Het is dan moeilijker om richting te geven aan je bestaan. Het narratief vermogen is een van de allerwezenlijkste dingen van de mens. Er is niets belangrijker dan dat.’

‘Lezer, ik wilde dit verhaal niet vertellen.’
(Uit: *Vallen is als vliegen*, roman over een gezin waar vier dochters door hun vader seksueel worden misbruikt, 2019)

‘Heel lang wilde ik deze geschiedenis, rommel en ellende niet. Ik vond dat het niets met me te maken had. Dat heb ik best lang volgehouden. ‘Een aantal dingen veranderde dat, zoals het overlijden van mijn zus in 2015. Ik dacht: dit is een stem die nog niet gesproken heeft. Laat ik dat zo? Dat ging niet meer. Ik moest erkennen dat het verhaal van mij was, het boek moest er komen. ‘Het was moeilijk om te schrijven, niet alleen vanwege het zeer persoonlijke onderwerp. De druk was groot. Ik wist dat ik maar één kans had om het goed te doen. Als ik die verpruts en het larmoyant maak - kijk eens hoe zielig ik ben - dan is de kans verkeken. Het gaat namelijk niet alleen over wat mij persoonlijk is overkomen, maar vormt een aspect van sociaal weefsel. De maatschappelijke druk op mensen om misbruik voor zichzelf te houden is enorm, want het is naar en griezelig. ‘In 2017 was ik volop aan het schrijven. Ik had een hernia en kon niet zoveel vanwege de zware medicatie, morfine-achtige troep waarvan ik hallucinaties kreeg. Ik keek naar schrijver Griet Op de Beeck die bij *De wereld draait door* vertelde over incest uit haar verleden. ‘Ze werd keihard aangevallen. Haar verstandelijke vermogens werden betwist. Dit gebeurde allemaal terwijl ik mijn kolereboek nog moest afmaken. Dat vond ik heel eng.

‘Ben ik straks sterk genoeg zoiets te ondergaan? Daarom was mijn gedachte lang: ik ga geen schrijverssuicide plegen door een boek een samenleving in te sturen die daar helemaal niet klaar voor is. ‘Maar als ik het niet had opgeschreven, dan was die stem er niet. Dat zou ik verschrikkelijk vinden. ‘Mijn vader en moeder waren al overleden, maar de rest van mijn familie heeft heel goed gereageerd. Het was wel spannend. Ik denk dat ze vooral op een bepaalde manier... ik wilde zeggen “trots”, maar dat is niet wat ik bedoel. “Opgelucht” klopt ook niet. Ze vinden het een vorm van rechtvaardigheid dat dit boek er is. ‘Ik heb heel veel reacties gehad. Mensen kwamen naar met toe om te praten over iets waar ze mee zaten. Soms was dat ook zwaar, want ik ben geen psycholoog of hulpverlener. Ik kan mensen niet helpen, maar vind het fijn dat ze iets aan het boek hebben.’

‘Ze drukte haar mond tegen de zijne en beet hard in zijn onderlip. Lauw bloed droop in haar mond.’
(Uit: *Begeerte*, verhalenbundel en debuut, 1995)

‘In mijn eerdere werk kun je sporen vinden van waarover ik in *Vallen is als vliegen* schrijf: macht, onmacht en geweld. Ik ben gefascineerd door geweld. Ik ben er zo bang voor dat ik er heel aandachtig over schrijf. Wat is het? En waarom oefenen mensen het zo vaak op elkaar uit? “Begeerte” gaat over een gewelddadige ontmaagding van een meisje van vijftien. Zij is niet alleen slachtoffer, maar past zelf ook geweld toe. Ik wilde iets doen met eigen wil en verzet. Van een afstand zou je kunnen zeggen: het is een heel kwetsbaar meisje dat meegaat met die oudere man en slachtoffer wordt van een verkrachting. Tegelijkertijd is het ook een verhaal van weerstand. Het is geen zielig gebeuren. Het meisje maakt eigen keuzes. Je kunt je afvragen: waarom? Maar als er sprake is van macht en geweld, zijn beslissingen lang niet altijd zwart-wit. ‘Ik moet nu denken aan een malle anekdote over de middeleeuwen. Een man wordt gemarteld, geroosterd op het spit boven het vuur. Je kunt zeggen: het ultieme slachtoffer. Maar tijdens het draaien zegt hij: “Ik denk dat ik bijna gaar ben.” Je verandert niets wezenlijk aan zijn positie van machteloosheid. Tegelijkertijd verander je er alles aan door in de taal de autonomie terug te pakken. Hij heeft het laatste woord.’

Manon Uphoff, *Fire, walk with me/us*, Albert Verweylezing, Academiegebouw, donderdag 20 november, 20:00 uur

Alles heeft betekenis, ook een mariachi-band

‘Ik ben tijdens mijn colleges met studenten ingegaan op essentiële aspecten van het verhaal. Je moet bijvoorbeeld de wereld van de vertelling leren kennen voordat je daarin wezens uitzet die dingen meemaken. ‘Dat doe ik onder andere aan de hand van filmfragmenten, bijvoorbeeld uit *La grande bellezza* (2013) van Paolo Sorrentino. In een van de eerste scènes is hoofdpersonage Jep aanwezig op een enorm extravagant feest op een groot dakterras in Rome. Het is heel leuk om bij de opening van het college dit fragment keihard af te spelen. Ik vraag de studenten na afloop: “Wat weten we nu over deze wereld? Wat voor soort mensen denk je hier te zien? Waar vermoed je dat het verhaal over zal gaan?”

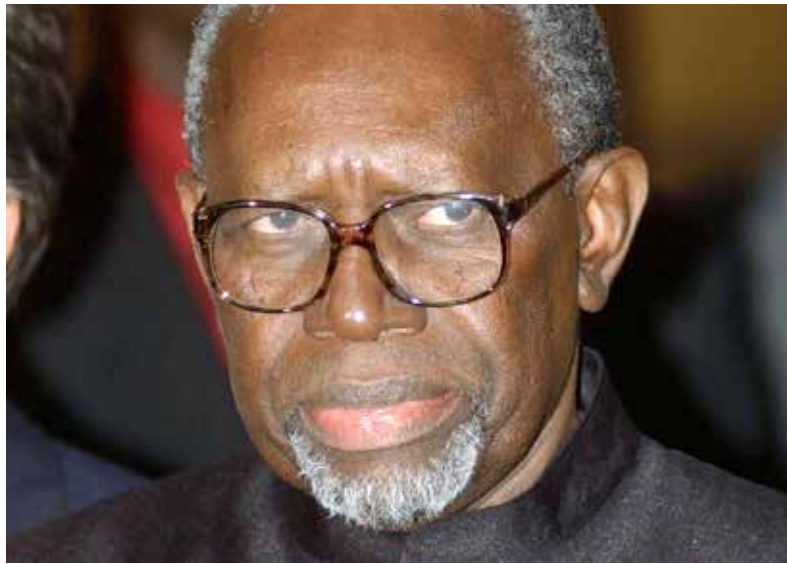
‘Aan de hand van de wereld die op het feest wordt geschetst kun je al veel over het verhaal zeggen. Hoe zijn de mensen gekleed? Waarom staat iemand contemplatief te zijn in een hoek, terwijl tegelijkertijd een man van ruim over de middelbare leeftijd tegen een jonge vrouw die op een podium danst zegt: “Ik ga je pakken”? Zij geeft hem een blik van: dat gaat niet gebeuren. ‘Dwars door de dansmuziek heen begint plots een Mexicaanse mariachi-band te spelen, wat betekent dat? ‘Pas als de arena voor de vertelling er is, kun je aan personages gaan denken. Als het goed is, ontstaat er na een aantal colleges over andere belangrijke elementen een organische structuur, en een verhaal. Dat is ook gelukt, er zijn mooie en goede verhalen uitgekomen.’

Manon Uphoff: romans, scenario's en beeldende kunst

Gastschrijver Manon Uphoff (Utrecht, 1962) debuteerde in 1994 met het verhaal ‘Poep’ dat in het literair tijdschrift *De Tweede Ronde* werd gepubliceerd. ‘Het is mijn oervertelling over macht en onmacht.’ Een jaar later verscheen de verhalenbundel *Begeerte* waarmee ze voor de AKO Literatuurprijs, de Anton Wachterprijs en de ECI-prijs werd genomineerd. Het titelverhaal werd bekroond met de Rabobank Lenteprijs voor literatuur. Haar debutroman *Gemis* volgde in 1997 en werd genomineerd voor de Libris Literatuurprijs. De succesvolle roman *Vallen is als vlie-*

gen uit 2019 leverde opnieuw een nominatie voor de Libris op. In 2020 ontving Uphoff de Charlotte Köhler Prijs voor haar gehele oeuvre, maar in het bijzonder die laatste roman. Haar meest recente werk is de dit jaar verschenen verhalenbundel *Laat me binnen*. Uphoff schreef verder de scenario's voor de televisiefilms *De Vanger*, *De Dwerg* en *Caravan* en werkt nu aan het scenario voor een speelfilm. Uphoff is ook beeldend kunstenaar en maakt tekeningen, schilderijen en installaties. Ze exposeerde onder andere in het Centraal Museum in Utrecht.

Ronald Venetiaan had tien schone vingers

De vrijdag overleden oud-president van Suriname Ronald Venetiaan stond altijd op de bres voor integriteit en de rechtsstaat. Als Leids alumnus hield hij het motto ‘praesidium libertatis’ hoog, betogen **Gert Oostindie** en **Nico Schrijver**.

Op 7 november 2025, slechts enkele weken voor de viering van vijftig jaar onafhankelijkheid van Suriname op 25 november, is oud-president Venetiaan op 89-jarige leeftijd, in Paramaribo overleden.

Runaldo Ronald Venetiaan werd daar op 18 juni 1936 geboren. Het lager en middelbaar onderwijs doorliep hij in Suriname, waarna hij voor zijn studie naar Nederland verhuisde. Daar behaalde hij in 1964 aan de Rijksuniversiteit Leiden zijn doctoralexamen wis- en natuurkunde. Tijdens zijn studie was hij lid van de L.v.v.s. Augustinus en actief in kringen van nationalistische Surinaamse studenten. Na zijn terugkeer werkte hij in het onderwijs, eerst als leraar wis- en natuurkunde en vanaf 1969 als directeur van de Algemene Middelbare School.

Venetiaan was een overtuigde nationalist; hij jiverde al in zijn studententijd voor de onafhankelijkheid van Suriname. Hij had als minister van Onderwijs en Volksontwikkeling zitting in het eerste kabinet-Arron (1973-1977), dat in nauwe samenspraak met het kabinet-Den Uyl de soevereiniteitsoverdracht tot stand bracht (25 november 1975). In het tweede kabinet-Arron had Venetiaan dezelfde portefeuille; dit kabinet werd in 1980 opzijgeschoven met de militaire coup van Desiré Delano (Desi) Bouterse. Na een maandenlang huisarrest ging Venetiaan doceren aan de Anton de Kom Universiteit. Hij bleef, voor zover mogelijk, politiek actief en droeg zo bij aan het herstel van de democratie, in 1987. In dat jaar werd hij opnieuw minister van Onderwijs en Volksontwikkeling. Na een kort militair intermezzo werd hij in 1991 in vrije verkiezingen verkozen tot president van de Republiek Suriname (1991-1996). Hij werd nog tweemaal voor deze functie verkozen, en diende in die functie van 2000 tot 2010. Nadat Bouterse de verkiezingen van 2010 won, had Venetiaan tot 2013 zitting in het Surinaamse parlement. Het streven naar de onafhankelijkheid was in Suriname zelf omstreden; er was kritiek op de wijze waarop de kabinetten-Arron en -Den Uyl de soevereiniteitsoverdracht in minder dan twee jaar regelden, tegen de wens van de oppositie. Dit neemt niet weg dat

Venetiaan in 1991, en opnieuw in 2000 en 2005, met de steun van leiders van diezelfde oppositie van weleer de gezamenlijke verkiezingslijst aanvoerde en hij als de driemaal gekozen democratische president de bijnaam ‘Papa Venetiaan’ kreeg. In die zin was hij de verspersoonlijking van het verzet tegen Bouterse en het gezicht van de terugkeer naar democratie en rechtsstaat. Bij zijn aantreden als president werd hij geroemd als integer (‘de man met tien schone vingers’) en die reputatie heeft hij behouden, ook al was er kritiek op zijn effectiviteit als president. Vanuit zijn nationalisme, mede gevoed door zijn diepe besef van de koloniale en slavernijgeschiedenis van zijn land, heeft Ronald Venetiaan meermalen, als politicus en ook in literaire teksten (al vanaf zijn Leidse tijd schreef hij gedichten, liedjes en cabaretteksten), blijk gegeven van een kritische houding tegenover de voormalige kolonisator en vooral tegenover Nederlands paternalisme. Dat neemt niet weg dat hij in 1978 werd onderscheiden als Ridder Grootkruis in de Orde van Oranje-Nassau, en als president meermalen werd ontvangen door het staatshoofd en opeenvolgende kabinetten. Na zijn overlijden betuigden koning Willem-Alexander en koningin Máxima hun respect en roemden zij het vermogen van Venetiaan om ‘bevolkingsgroepen met elkaar te verbinden’ en zijn inzet voor ‘de rechtsstaat en goed bestuur in zijn geliefde land’. De rode draad tijdens zijn lange politieke loopbaan is zijn consistent opkomen voor de rechten en belangen van de Surinaamse natie, de democratie, de rechtsstaat en integer bestuur. Op deze wijze heeft Ronald Venetiaan op zijn kalme manier een uitzonderlijke wijze bijdrage geleverd aan het hoog houden van het devies van de Universiteit Leiden, ‘praesidium libertatis’. Alle reden om het leven en werk van deze Leidse alumnus te eren!

Gert Oostindie en **Nico Schrijver** zijn respectievelijk emeritus hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis en emeritus hoogleeraar volkenrecht van de Universiteit Leiden

Bevroren geschiedenis

Standbeelden staan niet overal ter discussie: behalve een beeldenstorm van Westerse koloniale heersers is er elders juist een ware wedloop gaande, schrijft expert Rahul Rao. ‘Je ziet daar rivaliteit: wie bouwt de grootste?’

DOOR LISA BOSHUIZEN
FOTO'S DESMOND BOWLES

Waarom staan die beelden er nog en wat betekent dat? ‘De kritiek van activisten op standbeelden van kopstukken uit de Geconfedereerde Staten (ten tijde van de Burgeroorlog de pro-slavernijstaten, *red.*) bestaat al veel langer’, legt Rao uit. ‘Ze worden gezien als symbolen van witte overheersing en een voortzetting van de burgeroorlog. Ze vertellen eigenlijk een leugen: de Zuidelijke staten kwamen als overwinnaars uit de oorlog.’ Wanneer in 2015 op de Universiteit van Kaapstad een protestactie ontstaat om het standbeeld van Britse mijnmagnaat en politicus Cecil Rhodes van de campus te verwijderen, wekt dat de interesse van onderzoeker en schrijver Rahul Rao, die eerder als wetenschapper profiteerde van een beurs vernoemd naar dezelfde man. Rhodes had met moord en bedrog grote stukken van Zuid-Afrika weten te bemachtigen en zette zich in voor een superieure positie van het Anglo-Saxische ras. De beweging Rhodes Must Fall zorgt er in korte tijd voor dat zijn standbeeld verdwijnt, wat door de activisten uitbundig wordt gevierd. In het boek *The Psychic Lives of Statues: Reckoning with the Rubble of Empire* beschrijft Rao hoe standbeelden omver werden geworpen en er weer nieuwe verschenen. Maandag geeft hij er een lezing over aan de universiteit. ‘Een specifiek verhaal over het verleden wordt bevroren in de tijd met de waarden en opvattingen van dat moment. Maar nieuwe ideeën over moraliteit en het verleden veranderen onze blik op wat er is gebeurd. Het is voor samenlevingen belangrijk om het oude verhaal daarop aan te kunnen passen.’ Ophief over beelden draait vaak om meer dan alleen de verbeelde personen, zo ook in Zuid-Afrika. Het ging de studenten niet over het beeld, noch over Rhodes, aldus Rao. ‘Activisten kiezen specifieke koloniale symbolen waarmee zij zeggen dat het verleden niet in het verleden ligt: de gevolgen zijn vandaag nog voelbaar. Het standbeeld symboliseerde voor hen het erfgoed van de apartheid, het eurocentrische wereldbeeld en de onderrepresentatie van zwarte studenten.’

Op de campus van de Universiteit van Kaapstad wordt het standbeeld van de Britse mijnmagnaat Cecil Rhodes weggehaald, 2015

Volgens de onderzoeker is het goed om juist de verhalen van de mensen die het niet zelf kunnen vertellen boven water te halen. ‘Het is net als die bekende uitspraak: geschiedenis is het verhaal dat de winnaars vertellen.’ Maar hoe kunnen standbeelden opnieuw worden geïnterpreteerd? ‘Dat kan op veel verschillende manieren, maar het moet slim worden aangepakt. Een klein plaquette naast een enorm standbeeld plaatsen lukt bijvoorbeeld niet altijd om de macht ervan te ondermijnen. Verplaatsing naar een museum werkt niet ook altijd. Dat kan een nieuwe plek worden waar het beeld op dezelfde manier wordt verheerlijkt.’ Het jaar 2020 was een belangrijke aanjager voor een beeldenstorm, betoogt hij. De coronapandemie raakte alle lagen van de samenleving wereldwijd en hield volgens een spiegel voor van racisme en ongelijkheid, met als gevolg een groeiende belangstelling voor de Black Lives Matter. In de protesten die volgden, groeide kritiek op beelden die voorvaders van de slavernij verheerlijken. ‘Ik heb veel video’s bekeken van het neerhalen en vernielen van standbeelden. De vreugde onder de menigte was echt indrukwekkend om te zien. Het vernielen van het standbeeld leek een louterend effect op mensen te hebben. Ze corrigeren op een geweldloze manier het verhaal dat de samenleving over zichzelf vertelt. Niemand raakt erbij gewond.’ Het kan ook anders, bleek bij de onafhankelijkheid van India. Jawaharlal Nehru, de eerste premier van India, was terughoudend bij het vernielen van standbeelden van de voormalige Britse overheersers. Er was niet zozeer sprake van opstand maar van ‘verwaarlozing’: de meeste beelden belandden op standbeeldbegraafplaatsen. ‘In enkele gevallen zijn ze teruggekocht door Groot-Brittannië, die wilde zorgen dat haar ineenslopende autoriteit zo min mogelijk zichtbaar was.’ Toch vertellen ook de standbeelden in India een bijzonder verhaal over de machtsstructuren van het land. ‘De politieke breuklijnen waren al verschoven: politieke tegenstellingen bestaan tussen religies en kasten, niet meer tussen kolonialist en gekoloniseerde.’ Met de komst van representatieve democratie, groeide de

belangstelling om de grote verscheidenheid aan religieuze en sociale gemeenschappen vertegenwoordigd te zien in de publieke ruimte. Dit leidde tot een soort standbeeldenwedloop: ‘Het begon bij de Dalit-beweging (mensen uit de laagste treden van het kastensysteem, *red.*). In het midden van de twintigste eeuw bouwden zij steeds meer en grotere standbeelden van hun belangrijkste leider: Bhimrao Ambedkar. Zij gebruiken de beelden om een gevoel van waardigheid en trots in hun geschiedenis terug te winnen en laten zien dat zij er ook bij horen.’ Gevolg: ‘De rechtse Hindu-elite begon daarmee te concurreren. Je ziet een rivaliteit die gaat over kasten en religie: wie weet het grootste standbeeld te bouwen?’

Rahul Rao, *The Psychic Lives of Statues: Reckoning with the Rubble of Empire*. Rao geeft op maandag 17 november een lezing in Herta Mohr, zaal 0.12, 15:30 - 17:00 uur

Waarom India beelden van Gandhi weggeeft

‘India, en de rest van de wereld, staat vol met standbeelden van Gandhi’, vertelt Rahul Rao. De vrijheidsstrijder staat voor velen gelijk aan geweldloosheid en wordt gebruikt als onlosmakelijk symbool voor zijn land van herkomst. Maar de grootsheid die Gandhi wordt toegedicht, geeft volgens Rao geen accuraat beeld van wie hij was en waar hij voor stond, nog afgezien van Gandhi’s eigen afkeer van persoonsverheerlijking en seculiere standbeelden: die zouden voor verdeeldheid zorgen. Rao: ‘Hij wordt terecht beschuldigd van racisme, kasteïsme (discriminatie op basis van de kaste waar je in zit, *red.*) en vrouwenhaat. Hij heeft twintig jaar van zijn leven in Zuid-Afrika doorgebracht maar was daar meer geïnteresseerd in het opnieuw onderhandelen over de positie van Indiërs dan elke vorm van raciale hiërarchie af te wijzen en de zwarte Zuid-Afrikanen te steunen. Maar de overheid schenkt standbeelden van Gandhi aan andere landen met het doel de macht en invloed van India in de wereld te laten zien.’

Blijf zelf nadenken

De Duits-Amerikaanse filosoof Hannah Arendt (1906-1975) waarschuwde voor de terugkeer van het fascisme en de negatieve gevolgen van de consumptiemaatschappij. Arendt-kenner Joop Berding gaat in gesprek over haar ideeën. ‘Liefde zou boven alles moeten gaan.’

DOOR LISA BOSHUIZEN
FOTO MÜNCHNER STADTMUSEUM

Waar waarschuwt Arendt voor?

‘Zij hield een heel vroeg pleidooi voor het belang van duurzaamheid. Wij zijn niet alleen op de aarde en we moeten ervoor zorgen dat wij deze niet verspillen. De moderne maatschappij is verzeild geraakt in een productie- en consumptiecyclus waarin alles draait om directe opbrengsten. We zitten gevangen in een economisch systeem. Alles moet hiervoor wijken, zo ook het politiek handelen en de gesprekken over het algemeen belang. ‘Arendt, bekend van haar verslag over het proces tegen SS-commandant Adolf Eichmann die verantwoordelijk was voor de logistiek van de Holocaust, waarschuwt ook voor de nalatenschap van oude systemen en ideologieën, zo ook totalitaire denkbelden. Op een gegeven moment komen die misschien toch weer naar boven in de democratie. Dat zie je nu aan de opkomst van extreemrechts en ronduit fascistische ideeën die weer aanhang krijgen. ‘Zaken zoals ras, uiterlijk en geaardheid zijn bedenksels om mensen uit te sluiten of tot zondebok te verklaren. Arendt roept op om zelf na te blijven denken en niet zomaar beweringen te volgen. ‘In bepaalde opzichten was Arendt heel controverseel, daar was zij zich ook van bewust. Ze was een echte autonome denker, maar daardoor ook eenzaam. Vergis je niet, ook in de jaren zestig wisten mensen hoe je haatcampagnes moest voeren.’

Hoe kijkt Arendt naar de democratie?

‘Arendt had een hoge dunk van de politiek en de rechtsstaat. Ze vond het principe dat mensen bij elkaar konden gaan zitten en ideeën konden uitwisselen heel mooi. Dat mag best knetteren hoor, als je maar naar elkaar luistert. ‘Toen ze in 1941 aankwam in de Verenigde Staten vond ze het politieke systeem daar geweldig. Ze was erg enthousiast over de grondwet, het Hoogerechtshof en machtsverdeling na de Amerikaanse revolutie. De Vietnamoorlog in de jaren zestig bekoelde deze liefde aanmerkelijk. Maar de republiek blijft voor Arendt de gewenste staatsvorm; een manier van samenleven met het oog op het algemeen belang. ‘Wat er nu in de politiek gebeurt, heeft eigenlijk weinig met naar elkaar luisteren te maken. De politiek draait nu om de tegenstander verketteren met *oneliners*. Arendt noemt het *image building*: alles draait om imago. Dit gaat ten koste van de inhoud van allerlei belangrijke ideeën.’

Wat is de oplossing?

‘In een verdeeld land is het bijna onmogelijk om tot dat algemeen belang te komen. Arendt zou hebben gezegd dat je echt moet beginnen te begrijpen waar de ander voor staat, dat je, in moderne bewoording, over je eigen schaduw heen moet stappen. ‘Ze doet een beroep op de moraliteit van het zelfdenken. Door zelf te onderzoeken waar je mee bezig bent, wat dit betekent voor jezelf maar ook voor anderen. Je moet proberen om integer te zijn en eerlijk naar jezelf toe, om het gesprek met jezelf aan te blijven gaan. Dat heeft volgens Arendt een morele kwaliteit. ‘Voor Arendt was het levensmotto *amor mundi*, wat “liefde voor de wereld” betekent, heel belangrijk. Ik zou hopen dat dit ook vandaag de dag nog een leidend idee is. Er zijn ontzettend veel nare en kwade dingen op de wereld, maar liefde zou boven alles moeten gaan. Wat blijft er anders nog over?’

Joop Berding, Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt. Liefde, vriendschap en de wereld. Zaterdag 15 november om 16 uur in de Hooglandse Kamer voert hij een gesprek over de actualiteit van Hannah Arendt

Kent u dat verhaal over Mohammed Atta die het World Trade Center binnenliep om luid bellend met zijn maten uitgebreid de torens te verkennen die ze kort daarop met hun gekaapte Boeings tot as en gruis zouden verpulveren? Nee? Geeft niets, u kunt ook niet alles weten. Bovendien is het nooit gebeurd, want zoals iedereen met een greintje gezond verstand wel snapt, gaan gevaarlijke terroristen niet eerst schreeuwend in hun telefoon aandacht trekken op de plek die ze willen platleggen. Toch? Nou... iedereen met een greintje gezond verstand begrijpt dat misschien, maar dat is dan toch even buiten de dienst veiligheidszaken van de Universiteit Leiden gerekend. Want toen beveiligers twee jaar geleden een man beeldbellerend door Wijnhaven zagen lopen, sloegen ze onmiddellijk alarm. En op tilt.

Reden: hij sprak Arabisch! De taal van de vijand! Na een stiekeme achtervolging (want aan de “verdachte” vragen wat hij kwam doen, of hij iemand zocht of hulp nodig had, was natuurlijk veel te gevaarlijk!) werd de politie (én de AIVD én de MIVD) verwittigd. Niks aan de hand, concludeerden agenten (die de man wél gewoon aanspraken). Hij was verdwaald, moest verderop in de straat zijn en was per ongeluk het verkeerde gebouw binnengelopen. Einde onderzoek. ‘Kontverhaal’, oordeelde veiligheidszaken, zo blijkt uit net geopenbaarde woo-documenten. De (grotendeels zwartgelakte) correspondentie bevestigt wat velen al vreesden: het beveiligingsbeleid is een willekeurig samenraapsel van onbewezen speculaties (‘er broeit iets’), paranoia (‘dit is onderdeel van iets groters’), hallucinaties (‘er is een grote (statelijke?) actor...), waanideeën (‘...die stelselmatig verkenningen laat uitvoeren voor aanslagen’) en racistische complottheorieën (‘AZC-dekmantels’). Die onbenullige zelfoverschatting van James Bond & Zijn Kornuiten zou lachwekkend zijn geweest als de gevolgen niet zo dieptriest en ingrijpend waren. Want aan de hand van deze megalomane hersenkronkels kon het gebeuren dat één dienst de gehele universiteit al ruim twee jaar heeft gegijzeld. Na eerst het Wijnhavengebouw drie dagen op slot te hebben gegooid (wat uitsluitend gebeurde ‘op initiatief van de universiteit’, aldus de politie) tuigde de afdeling veiligheidszaken namelijk een gevangenisregime op dat tot op de dag van vandaag voortduurt: eindeloze LU-card-controles, omgekieperde tassen, bewakers die studenten en medewerkers op straat achtervolgden, beveiligers in burger die (‘How do you do, fellow kids?’) studenten bespioneren en fotograferen. Wie een spandoek ophing of durfde te demonstreren kon klappen krijgen van de ME. Studenten werden bewusteloos geslagen of braken hun armen

toen ze stokslagen probeerden af te weren. Allemaal aan het befaamde bolwerk der vrijheid. En allemaal door één verdwaalde man. Ziehier onze eigen Leidse ‘War on Terror’ waarin Steven Seagal & Zijn Maten even in de veronderstelling waren dat ze een voorname rol speelden op het Grote Wereldtoneel Der (Statelijke?) Actoren. Wie naar aanleiding van het recente overlijden van de voormalig Amerikaanse vicepresident Dick Cheney necrologieën las of de briljante biopic Vice (2018) (terug)keek, zag de onmiskenbare parallellen. Uit angst om zelf moeilijke beslissingen te nemen leunt een knullige en ideeënloze leider (George W. Bush) terug op ervaren maar oorlogszuchtige rot met waanbeelden over bedreigingen. Die illusie van schijnveiligheid lijkt lekker comfortabel, totdat je opeens een oorlog bent ingerommeld en levenslang zit opgescheept met Guantanamo Bay. Vergelijk: ‘Saddam heeft massavernietigingswapens.’ maar eens met: ‘Er broeit iets.’ Dat één universitaire dienst zo losgezongen van de werkelijkheid kan opereren, is absurd. Maar dat die dienst de volle steun krijgt van het bestuur maakt het pas echt verontrustend. Nu de valse veronderstellingen over de “dreiging” schoorvoetend zijn toegegeven (de bewuste woo-documenten werden eerst achtergehouden en pas na een bezwaar geopenbaard) klonk in het officiële wederhoor nog steeds de mantra waarmee bunkerregimes altijd tot in den treure worden verdedigd – ook door Dick ‘Darth Vader’ Cheney: ‘Veiligheid boven alles.’ Maar het kan nog gekker: alle wappie-theorieën waarmee Jackie Chan & Zijn Homies hun regime verantwoordden, werden door de woordvoerder afgedaan als ‘privé-opvattingen’. Alleen waren het precies die overtuigingen die ervoor hebben gezorgd dat de gehele universitaire gemeenschap al twee jaar met pasjes moet zwaaien, spullen moet laten doorzoeken, etnisch wordt geprofileerd, afgeluisterd, achtervolgd, stiekem gekiekt of in elkaar gemept. Dus hoezo privé? Leiders met ruggengraat zouden uitgerekend dit moment aangrijpen voor twee dingen: welgemeende excuses en de aankondiging dat het doorgeschoten beveiligingsbeleid per direct wordt afgeschaald. Het tegenovergestelde gebeurde. Terwijl het bestuur al op de hoogte was van de onvergeeflijke flaters van Chuck Norris & Zijn Matties is het regime voor de zoveelste keer opgeschroefd. Het nieuwe Spui-gebouw dat in februari opengaat, krijgt toegangspoor-tjes. In het bestuursbureau hangen vanaf deze maand automatische LU-card-lezers bij de deuren. Zonder clearance komt niemand nog voorbij de receptie. Je zou bijna gaan geloven dat er iets broeit.

Silas 2025

Drag is vrijheid

Zaterdag treden de dragqueens Tootsi en Kain op tijdens de Discotheef in de Nobel. ‘Ik ben lastiggefallen, maar sla drie keer zo hard terug, in een bikini.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

De switch ging om

Als fulltime dragqueen is ze ‘fearless’, zegt Tootsi (23). ‘Of je wilt me neuken, of je wilt me zijn.’

‘Ik ben Thais, dus al van jongs af aan kwam ik in aanraking met drag. In elke Thaise film zat wel een dragqueen of transpersoon. Dat wordt daar als heel normaal gezien. Ik deed al lange tijd veel met make-up, dus mijn familie keek er ook niet zo van op toen ik als trans uit de kast kwam. Toen ik als vijftienjarige steeds meer YouTube-filmpjes keek over drag, heb ik nog een aantal maanden tegen mezelf gezegd: “Dat is niets voor mij.” Maar dat hield ik niet vol. Op den duur dacht ik: laat ik het gewoon proberen. Het voelde meteen alsof alles op zijn plek viel. ‘Mijn eerste optreden was in een kleine gaybar in Maastricht. Ik was veel te jong, maar dat wist niemand. Ik deed een nummer van Kim Patrice en ik voelde me gelijk een popdiva, Beyoncé was er niks bij. Die switch ging gelijk om, ook al was ik toen zo lelijk als het maar kan, ik voelde me *unbeatable*. Drag is vrijheid. Voor mij is het drag of niks. ‘In het begin was het zwaar. Ik woonde in Limburg, studeerde in Eindhoven, trad op in Amsterdam, deed mijn make-up in de trein. Ik was om drie uur ’s nachts klaar, een uur later lag ik in bed en om vijf uur ging de wekker om naar school te gaan. Ik heb echt de hel doorgemaakt om hier te komen, maar ik heb het gehaald. En nu doe ik fulltime drag. Daar ben ik trots op. ‘Mijn hele leven word ik al Tootsi genoemd. “Toot” is een Thais plaag-

woord voor gay en queer. Ik ben altijd heel openly gay geweest, dus mijn familie noemde mij altijd al zo. Het is iets cultureels en past bij mij. ‘Tootsi is heel sensueel: of je wilt me neuken, of je wilt me zijn of je wilt met me zijn. Als Tootsi ben ik *fearless*. Als transvrouw vind ik het spannend om in een bikini op het strand te lopen, terwijl ik in drag bijna helemaal naakt ben. Ik zou meer op Tootsi willen lijken. ‘Veel mensen denken dat ik alleen maar mooi ben, maar ik heb ook een grove, rotte bek. Ik hou ervan om mensen te laten lachen als ik op het podium sta. Die connectie met het publiek is de hele reden dat ik drag ben gaan doen. Ik probeer het luchtig te houden en ben niet de Greta Thunberg van drag. Drag is op zichzelf al een protest. Als een man vroeger vrouwenkleding aandeed, werd hij opgepakt. ‘We krijgen al genoeg haat, dus daar hoeft ik het niet ook nog over te hebben. Mensen kunnen zo moeilijk doen over wat we aan hebben. We hebben letterlijk gewoon fun, *it’s really not that deep*. Ik ben lastiggefallen en aangevallen, maar dan heb je aan mij de verkeerde. Ik sla je drie keer zo hard op je bek terug, in een bikini. ‘Desondanks merk ik dat drag steeds meer wordt geaccepteerd. Er is nu zelfs een dragbar in het dorp waar ik vandaan kom. Ik werd daar gevraagd voor een show en dacht in eerste instantie: wat doe ik mezelf aan? Maar het was een van de leukste optredens die ik ooit heb gedaan. Ouders kwamen zelfs kijken met hun veertienjarige kinderen. In mijn tijd was dat ondenkbaar, nu zeggen ze: “Kijk, dit is normaal!” Dat is het mooiste wat er is.’

‘Als ik een foto stuur met hakken, pruik en make-up, krijg ik een “bro”-antwoord: “Tof, man!” Dat vind ik hilarisch’

Voormalig tv-maker Kain (29) vond als dragqueen een nieuw podium. ‘Ik kreeg er zelfvertrouwen door.’

‘Rond 2010 zag ik voor het eerst *RuPaul’s Drag Race*. Ik vond het zo leuk, maar begreep niet helemaal wat ik zag. Het was moeilijk om er iets online over te vinden, dus ik zat ’s nachts op vage sites sketchy links te downloaden. Later werd het langzaam bekender. ‘Toen ik 23 was, raakte ik bevriend met dragqueens. Eentje zei tijdens het uitgaan dat ik ook op hakken zou kunnen dansen. Maar drag leek me te zwaar. Het is niet zomaar een pruik opzetten. ‘Drie jaar geleden dacht ik bij een feest: laat ik *all out* gaan. Ik zag er niet echt goed uit, maar alle andere dragqueens waren superlief. Ze hebben me meteen geholpen aan mijn eerste boeking in Club NYX in Amsterdam. Het stelde niet veel voor, maar het heeft veel betekend. Je krijgt er zelfvertrouwen door, en als je je best doet, word je door iedereen omarmd. Een jaar later deed ik het fulltime. Het heeft mijn leven veranderd. ‘Voordat ik drag deed, werkte ik als itemregisseur en editor bij RTL. Ik maakte aftertalks bij *Ex on the Beach*. Soms mis ik dat werk, maar drag geeft me een ander soort vrijheid. Daar maak ik wat anderen wilden zien, nu bepaal ik alles zelf. ‘Bij mijn eerste show heb ik lang nagedacht: wat wordt mijn outfit, mijn pruik, mijn act? Ik vind het leuk om met mijn handen bezig te zijn, dus ik maak alles - inclusief mijn pruiken - zelf. Je kunt zoveel creativiteit kwijt in drag. Het mooist aan mijn eerste

Ik wilde meer, meer, meer

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4,500 te boven gaan

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week bijles en huiswerkbegeleiding op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 7 leerlingen. Groep 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs:** *Mbo student, niveau 4 Engels. *Economie, Engels, 2 vmbo basis/kader. *Engels, 4 vmbo. *Twee leerlingen Nederlands 4 havo. *Engels, 2 mbo. *Duits, 4 vmbo basis/kader. *Nederlands, biologie, planning 4 vmbo kader. *Nederlands, Engels, biologie, 3 vmbo kader. *Studiebegeleiding en Nederlands, 2 vmbo-havo. *Aardrijkskunde, biologie 3 mavo. *Nederlands, Engels, rekenen, 1 mbo. *Wiskunde en science (natuurkunde, scheikunde, biologie), brugklas. **Leiden-Zuid**, *3 leerlingen basisonderwijs. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hde-koomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor en Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, t +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekblad-mare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5.000

Hoofredactie:
Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:
Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Marcieëlle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Tirza de Graaf (stagiair)

Medewerkers:
Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Mathijs de Jong | Emma van Kalmthout | Henrik Laban | Marieke Noltén | Zahra Menguellati

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, joostmarcell.nl
Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan
Illustraties: Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties:
Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, Telefoon 023 - 571 47 45, E-mail sales@bureauvanvliet.com bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:
Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

Discotheef, Nobel, zaterdag 15 november, 22.00 - 04.00 uur, € 17,50

‘Er klimt altijd wel iemand over het hekje’

DOOR EMMA VAN KALMTHOUT
FOTO TACO VAN DER EB

Hoe kwam je op het idee om bij Naturalis te werken?

‘Ik ben altijd al een dino-jongetje geweest. Al vanaf een jonge leeftijd hou ik ontzettend van de natuur en ben ik bezig met het klimaat. Ik keek veel naar het *Jeugdjournaal*, waar werd gepraat over hoe slecht het ging met de wereld. ‘Ik kan me nog goed herinneren dat ik een video zag van een vogeltje dat onder de olie zat. Dat vond ik superzielig. Ik had het gevoel dat ik daar iets aan moest doen, maar als kind zie je natuurlijk niet hoe groot zo’n probleem eigenlijk is. Toen ik op zoek was naar een nieuwe bijbaan wist ik dat ik sowieso graag in een museum wilde werken.

‘Omdat ik kunstgeschiedenis studeer, wilde ik iets doen wat mij interesseert en waar ik veel passie voor heb, maar wat niet té veel met kunst te maken heeft. Je moet jezelf nooit overladen met wat je leuk vindt. Daarom was Naturalis een perfecte combinatie.’

Wat maakt het zo leuk?

‘Het is nooit hetzelfde. Als publieksbegeleider scan en verkoop ik het ene moment tickets en het andere moment sta ik in het museum en beantwoord ik inhoudelijke vragen van bezoekers. En dat wisselt de hele dag door. Het kan druk zijn omdat je een aantal bezoekers hebt dat het heel druk voor je maakt. Maar

je kan met veel bezoekers ook juist een rustige dag hebben. Je weet eigenlijk nooit waar je aan toe bent.

‘De interacties zijn onvoorspelbaar. Kinderen komen met vragen over dino’s en maken daarna de vergelijking met een Pokémon. Het leukste is om hierop door te gaan en ervoor te zorgen dat zij meer willen leren. Als zij vol enthousiasme thuiskomen met de vraag of ze een dino-boekje mogen hebben, dan ben ik blij aan het einde van de dag.’

Wat is je favoriete plek hier?

‘We hebben tien verschillende zalen waarin verschillende lagen van de natuurhistorie worden uitgelegd. Die van de ijstijd is mijn favoriet. Dat voelt heel dichtbij, en tegelijkertijd ook heel ver weg. Mensen zaten op dat moment nog niet vast in een samenleving, daarom is er veel over die tijd onbekend. Maar het is dichtbij genoeg om sporen te herkennen. De botten lijken op die van hedendaagse dieren. Veel van de vondsten worden in Nederland op het strand gedaan, of door vissers. Ik wil binnenkort met collega’s ook op het strand gaan zoeken.’

Klimt er weleens iemand over het hekje?

‘Ja, zowel kinderen als volwassenen. Soms hebben mensen niet door dat ze gezien worden. Dan heerst bij veel toch de verleiding dat ze iets willen proberen dat niet mag. Anderen weten het oprecht niet. Er zijn namelijk ook stukken in het museum die je wél mag aanraken, dat zorgt soms voor verwarring. Als ik een paar keer per week werk, zal het altijd wel gebeuren dat ik er iemand op moet aanspreken.’

COLUMN | ZAHRA MENGUELLATI

Ik wil me niet langer een wandelend pasje voelen

Kunnen we de beveiligers op Wijnhaven vervangen door Hans, de campus-*host* van de Vrije Universiteit?

Afgelopen week deelde ik twee berichten op mijn Instagram-verhaal: een petitie aan het universiteitsbestuur om een racistische studentenorganisatie te verbieden, en een dag later het nieuws dat de afdeling veiligheidszaken van dat bestuur zelf racistisch handelt.

Meer dan een jaar geleden riep ik op tot opheldering over de reden voor de veiligheidsmaatregelen waaraan Wijnhaven (en de andere gebouwen in Den Haag, inclusief het toekomstige) nog steeds onderworpen zijn. Die informatie is nu dus eindelijk onder dwang

bekendgemaakt. De reden voor die anti-academische afsluiting van mijn thuis-campus, bleek simpel: ouderwetse raciale profilering.

Dat een universiteit (op eigen besluit) drie dagen sluit vanwege een in het Arabisch videobellende man die dacht dat hij een winkelcentrum binnenliep, had ik niet eens kunnen bedenken. Hoe belachelijk en nutteloos ik de maatregelen ook vind, toch had ik ergens het vertrouwen dat de beveiligers echt niet zó racistisch en kort door de bocht zouden denken. Helaas werd het tegendeel bewezen. Een politieonderzoek een ‘kontverhaal’ noemen, klinkt als regelrechte pvv-taal. Waarom was het nodig om de politie, de AIVD en de MIVD erbij te betrekken? Waren de beveiligers zo bang dat die man *allahu akbar* zou schreeuwen als ze hem vriendelijk zouden vragen of hij verdwaald was?

Op de vu, mijn gastcampus, wordt iedereen begroet door Hans. Hans is geen beveiligers, maar een *host*, of gastheer. Als je de weg niet kunt vinden in het vijftien verdiepingen tellende hoofdgebouw, helpt hij je vriendelijk op weg met een babbeltje erbij. Je kunt niet om Hans heen: hij lijkt vastberaden om elke student, medewerker of gast gedag te zeggen, en te hulp te schieten. Toen ik ooit een gast-

spreker ophaalde bij de ingang van Wijnhaven, ging een beveiligers hem opzoeken op een lijst, terwijl hij hem vanachter de balie argwanend aankeek. Vervolgens moest ik de gast zelf naar het lokaal brengen, waarvan ik overigens niet wist waar het was. Hans en zijn team van hosts zouden dit nooit laten gebeuren. Uiteraard heeft ook de vu beveiligers. Het verschil met Wijnhaven is dat je ze eigenlijk nooit ziet. Het eerste contact wordt overgelaten aan de hosts. De beveiligers staan alleen bij de ingang als er geen kip meer te bekennen is. En zelfs in een vacature voor beveiligers bij de vu staat ‘vriendelijk ontvangen van bezoekers en gasten en ze wegwijs maken op de locatie’ als één van de kerntaken. Ik vraag me sterk af of het woord ‘vriendelijk’ ook voorkomt in de vacature bij Leiden. Als ik in de ochtenduren voor een hoorcollege Wijnhaven binnenloop, voel ik me eerder een wandelend pasje dan een persoon. En dan heb ik niet eens een kleurtje, laat staan dat ik met familieleden in een ‘enge terroristentaal’ videobel.

Als ik weer terugkeer van mijn minor, wil ik het liefst Hans meenemen naar Den Haag. Want we hebben veel meer aan een behulpzame glimlach dan aan achterdocht naar elke student.

Zahra Menguellati is student International Studies

‘Ergens hoopte ik dat de beveiligers niet echt zó racistisch zouden zijn’